

Ett barnvänligt rättsväsende – perspektiv och erfarenheter från barn och yrkesverksamma

Sammanfattning

I Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna fastställs rättigheter som är särskilt relevanta för barn vid rättsliga förfaranden. De viktigaste är människans värdighet (artikel 1), förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande bestraffning och behandling (artikel 4), rätt till frihet och säkerhet (artikel 6), respekt för privatlivet och familjelivet (artikel 7), skydd av personuppgifter (artikel 8), icke-diskriminering (artikel 21), barnets rättigheter (artikel 24) och rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol (artikel 47).

För att förbättra rättsväsendets funktion är det mycket viktigt att barn på ett ändamålsenligt sätt kan delta i rättsliga förfaranden. Betydelsen av barns deltagande erkänns i europeiska och internationella människorättsliga instrument, som ålägger EU-medlemsstaterna att säkerställa att barnets bästa ses som högsta prioritet i samband med alla åtgärder som berör barn. Trots detta ger behandlingen av barn i rättssystem över hela Europa fortfarande anledning till betänkligheter.

EU-kommissionen har stött insatser för att på olika sätt göra rättsskipningen mer barnanpassad. I sin EU-agenda för barns rättigheter (2011-2014) prioriterar kommissionen barnvänligare rättssystem och lägger fram olika förslag för att stärka relevanta rättssäkerhetsgarantier, genomföra relevant forsk-

ning om lagstiftning och politik i EU-28 och stödja EU-medlemsstaterna med att förbättra skyddet. Som en uppföljning av rapporten från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) 2015 om ett barnvänligt rättsväsende utfärdade kommissionen ett policydokument om barns deltagande i straffrättsliga, civilrättsliga och förvaltningsrättsliga förfaranden i EU:s 28 medlemsstater. Kommissionen åtog sig också att publicera Europarådets *Riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende* från 2010 som förespråkar barns rätt att höras, informeras, skyddas och inte utsätts för diskriminering samt principen om barnets bästa.

I samarbete med EU-kommissionen har FRA samlat in och analyserat uppgifter för att avgöra i vilken grad dessa rättigheter tillgodoses i praktiken. Detta gjordes genom intervjuer med yrkesverksamma och med barn som har varit delaktiga i rättsliga förfaranden. FRA:s första rapport om granskningen 2015 var inriktad på de yrkesverksammas perspektiv.

I den här sammanfattningen presenteras huvudresultaten från den andra rapporten. Den är inriktad på barnets perspektiv och beskriver barns syn på faktorer som hindrar deras fulla deltagande och på insatser som kan bidra till att avlägsna sådana hinder. Liksom den första betonar denna andra rapport att mycket återstår att göra innan rättsväsendet i EU som helhet verkligen är barnvänligt.

Uppgiftsinsamling och omfattning

I sin EU-agenda för barns rättigheter konstaterade kommissionen att bristen på tillförlitliga och jämförbara uppgifter hindrade utvecklingen och genomförandet av en evidensbaserad politik. För att åtgärda bristen på uppgifter gjorde Europeiska kommissionen och FRA en samlad bedömning av det arbete som gjorts på området. Den samordnade och systematiska insamlingen av uppgifter innefattade indikatorer för barns rättigheter som FRA utarbetat under 2010 och vidareutvecklat under 2012 med avseende på familjerätt. Indikatorerna följer den rättighetsmodell som utvecklats av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR). De är utformade för att mäta

- de ansvarigas åtaganden (strukturella indikatorer),
- insatserna för (processindikatorer) att följa dessa normer,
- resultat (resultatindikatorer).

För att få en övergripande bild av situationen genomförde FRA ett intervjubaserat fältarbete i tio av EU:s medlemsstater som valdes ut för att återspegla en mångfald av olika rättssystem och praxis när det gäller barns deltagande i rättsskipning. De valda länderna var Bulgarien, Tyskland, Estland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Polen, Rumänien, Finland och Storbritannien.

Den första delen av FRA:s arbete, som presenteras i huvudrapporten och sammanfattningen, gäller de yrkesverksammas perspektiv. *Ett barnvänligt rättsväsende: perspektiv och erfarenheter från yrkesverksamma om barns deltagande i civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden i 10 EU-medlemsstater* baserades på svar från 570 domare, åklagare, advokater, domstolspersonal, psykologer, socialarbetare och poliser i daglig kontakt med barn som berörs av straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden.

I den andra delen läggs fokus på barnens perspektiv. Den bygger på svar från 392 barn som varit delaktiga i rättsliga förfaranden som brottsoffer, vittnen eller parter och är inriktad på sexuella övergrepp, våld i hemmet, brist i omsorgen om barn och vårdnadsfall. Granskningen omfattade inte barn som var misstänkta eller åtalade i straffrättsliga förfaranden.

Detta arbete bidrar med kvalitativa data för process- och resultatindikatorer för nio av de tio granskade medlemsstaterna. FRA:s ståndpunkter när det gäller ett barnvänligt rättsväsende beskrivs i denna sammanfattning och baserar sig på en kombinerad analys av intervjuerna med yrkesverksamma och barn.

Barns rättigheter är ett av FRA:s tematiska kärnområden och denna granskning ingår i ett vidare sammanhang som en del av detta kärnområde. Arbetet på detta område beskrivs i FRA:s fleråriga ramprogram och återspeglas i dess framtagande av indikatorer för barns rättigheter och insamling av uppgifter om barn i situationer där de är särskilt sårbara – barn som är offer för människohandel och separeras från sina anhöriga, asylsökande barn, kvinnors erfarenheter av våld under barndomen samt våld mot barn med funktionsnedsättning. Granskningen är också kopplad till FRA:s arbete som rör tillgången till rättslig prövning och stöd till offer.

Parallellt med detta samlade EU-kommissionen in statistiska data och information från alla EU-medlemsstater om barns deltagande i civilrättsliga, förvaltningsrättsliga och straffrättsliga förfaranden, där sådana uppgifter fanns tillgängliga. Uppgifterna täcker relevant lagstiftning och politik i kraft sedan den 1 juni 2012. Ett policydokument med en sammanfattning av slutsatserna offentliggjordes 2015, med rekommendationer till medlemsstaterna.

Viktiga resultat och evidensbaserade råd

Införande av särskilda åtgärder för att göra rättsliga förfaranden mer barnvänliga underlättar barns tillgång till rättslig prövning och deras aktiva deltagande i rättsliga förfaranden. Därmed motverkar det att barns rätt att delta i sådana förfaranden begränsas eller överträds.

I sina svar betonade yrkesverksamma att det behövs klara och enhetliga normer för alla yrkesverksamma som är inblandade och en systematisk övervakning av att normerna tillämpas. Intervjuerna med barn ger ytterligare belägg för denna slutsats. Ur barnens perspektiv är de yrkesverksammas beteende en

viktig faktor som kan göra de rättsliga förfarandena barnvänliga och få barnen att känna sig trygga och obesvärade. När barn känner att yrkesverksamma behandlar dem med respekt, är öppna och vänliga, lyssnar och tar barnens åsikter på allvar är det mer sannolikt att de rapporterar att de har behandlats rättvist och i linje med principen om barns bästa. Det är även mer sannolikt att yrkesverksamma vars beteende barnen bedömer som positivt väljer barnvänliga lokaler för utfrågningen och ger åldersanpassad och barnvänlig information. Hur barn behandlas av yrkesverksamma är en viktig faktor, vilket talar för att det behövs klara praktiska

riktlinjer och fortbildning för alla yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn i sitt arbete.

Intervjuaren: "Och vad tycker du är viktigast för att se till att förhållandena är barnvänliga?"

Barnet: "De som kommer med frågor. De ska vara lugna och snälla. Det är det viktigaste." (Polen, pojke, 16 år gammal, brottsoffer, mål om våld i hemmet)

Att barnen får delta är också mycket viktigt för dem. Liksom de yrkesverksamma betonade barnen att de behöver information och stöd under förfarandena men även väl tillämpade rättssäkerhetsgarantier som gör att barnen kan delta på ett ändamålsenligt sätt. Barn och yrkesverksamma gav också FRA konkreta förslag på hur förfaranden kan göras mer barnvänliga och beskrev ett antal lovande metoder, varav vissa presenteras både i denna sammanfattning och i huvudrapporterna.

FRA:s yttrande 1

EU-medlemsstaterna behöver se till att deras rättssystem är barnvänliga och att barns rättigheter respekteras oavsett var och hur barn kommer i kontakt med rättsväsendet. Medlemsstaterna bör därför granska sina rättssystem för att identifiera sådana policyer och metoder som hindrar straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden från att vara barnvänliga. Vid sin bedömning bör medlemsstaterna ta hänsyn till relevant forskning från EU-kommissionen och FRA, bland annat rekommendationerna i kommissionens policydokument om barns deltagande i straffrättsliga, civilrättsliga och förvaltningsrättsliga förfaranden. Medlemsstaterna bör sedan utarbeta ett förslag till arbetsplan, efter att ha beaktat lovande metoder från andra medlemsstater som kan delas mellan nationella och regionala aktörer och på EU-nivå. Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör överväga att främja medvetenheten om barnvänlig rättsskipning bland intressenterna.

Rätt att bli hörd

Rätten att bli hörd och få uttrycka sina synpunkter är en grundförutsättning för effektivt deltagande i rättsliga förfaranden. Detta är en rättighet som barn tillerkänns genom EU, Europarådet och FN.

Upprätta rättssäkerhetsgarantier som säkerställer barns deltagande

EU-lagstiftningen tillerkänner särskilda rättigheter och rättssäkerhetsgarantier för barn som blir offer för brott och minimigarantier för rättssäkerhet för barn som bevittnar vissa brott, men motsvarande garantier saknas för barn som deltar i civilrättsliga förfaranden. EU-lagstiftningen ger heller inga rättssäkerhetsgarantier för barn som bevittnar brott som inte omfattas av temaspecifik lagstiftning, som till exempel människohandel och sexuella övergrepp. Olika internationella instrument, bland annat den europeiska konventionen om utövande av barns rättigheter, innebär vissa skyldigheter i dylika fall.

Det finns många former av rättssäkerhetsgarantier för barn. Direktivet om förebyggande och bekämpande av människohandel (2011/36/EU), direktivet om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (2011/93/EU) och det nyare direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem (2012/29/EU) är alla direktiv som till exempel innehåller följande villkor: begränsning av antalet utfrågningar av brottsoffer som är barn, att utfrågningarna ska äga rum i lokaler som är särskilt utformade för ändamålet och genomföras av utbildade yrkesverksamma och om möjligt av samma person, att visuell kontakt mellan barn och förövare undviks, att barn inte behöver närvara personligen i rätten utan kan vittna med hjälp av kommunikationsteknik eller genom audiovisuella upptagningar samt att förhandlingarna inte ska vara öppna för allmänheten och att barn ska åtföljas av ett juridiskt ombud eller en vuxen de själva har valt.

Både yrkesverksamma och barn anser att sådana rättssäkerhetsgarantier är mycket viktiga. De yrkesverksamma betonar att rättssäkerhetsgarantierna minskar stressen för barnen, underlättar deras deltagande i det rättsliga förfarandet och gör det lättare att undvika sekundär viktisiering. Vidare gav yrkesverksamma från alla de tio granskade medlemsstaterna exempel som visade att det hade en starkt negativ inverkan både på barnen och själva förfarandet att inte tillämpa sådana rättssäkerhetsgarantier. Barnen håller med om att rättssäkerhetsgarantier minskar stressen för dem och gör att de kan delta friare. Garantier som inte tillämpas systematiskt kan vara en källa till betydningsfull rädsla och oro.

“De borde inte plåga barnet genom att tvinga det att berätta historien så många gånger ... Det kan vara väldigt plågsamt ... Det ska räcka med att de berättar det en gång, till exempel direkt för en psykolog som sedan informerar utredaren så att vittnesmålet kan förmedlas till domaren och barnet slipper kallas in på nytt. Och i värsta fall [kan barnet berätta] för domaren, men inte i rättsalen.”
(Bulgarien, flicka, 14 år, offer, mål om sexuella övergrepp)

I synnerhet uppskattar barn att avge vittnesmål när svaranden och dennas familj eller vänner inte är där. Om detta inte går att undvika bör skärmar användas för att undvika visuell kontakt. Barn känner sig stressade om de måste avge vittnesmål mer än en gång, inför många människor, och i en miljö som inte är barnvänlig. Barn föredrar i allmänhet att så få människor som möjligt är närvarande, och vill bli informerade om de närvarande personernas roller i förhöret. Vissa barn som deltar i straffrättsliga förfaranden fäster stor vikt vid att kunna fatta ett informerat beslut om tillgängliga rättssäkerhetsgarantier, med medvetenhet om möjliga konsekvenser av att välja vissa åtgärder framför andra. De värderar också att kunna välja kön på de yrkespersoner som de blir hörda av, eller om och när en person som barnet litar på ska finnas närvarande och att ibland kunna välja att vara ensam med den yrkesverksamma som genomför förhören.

“Jag skulle helst göra det [bli korsförhörd] bakom skärmen eftersom det är bättre att prata ansikte mot ansikte än via en [video]länk ... Vi pratade om det och jag ställde frågor som ‘om jag väljer att vara bakom skärmen, vem kommer att kunna se mig då?’ och de svarade att bara juryn, domaren och de som ställde frågorna till mig skulle se mig. Så i stället för att använda videolänken gjorde jag så.” (Storbritannien, flicka, 17 år, offer, mål om sexuella övergrepp)

Lagarna i de flesta medlemsstater innehåller rättssäkerhetsgarantier för straffrättsliga förfaranden, som till exempel fysisk anpassning av miljön där barnet ska höras och kontrollerad kontakt med andra parter, i synnerhet den tilltalade. I allmänhet verkar straffrättsliga bestämmelser vara mer detaljerade än civilrättsliga när det gäller myndigheten som ansvarar för förhör av barnet, miljön där barnet förhörs och i vilken omfattning barnet får information. De civilrättsliga bestämmelserna är mer fragmenterade beroende på typen av fall, och det är antingen obligatoriskt, valfritt eller inte reglerat huruvida barnet ska höras. Medling föreslås ofta som alternativ till civilrättsliga förfaranden.

Yrkesverksamma rekommenderar att rättssäkerhetsgarantier används för alla barn, i lika hög grad för straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden. På motsvarande sätt klagat barn som är involverade både i straff- och civilrättsliga förfaranden, som till exempel vårdnads mål kopplade till fall av våld

i hemmet, över att rättssäkerhetsgarantier finns vid straffrättsliga förfaranden men inte vid civilrättsliga. Det gäller bland annat möjligheten att undvika all kontakt med de tilltalade, som kan vara deras föräldrar.

FRA:s yttrande 2

EU-medlemsstaterna bör se till att rättssäkerhetsgarantierna innebär att barn deltar i rättsliga förfaranden och att deras rätt att höras skyddas på ett effektivt sätt. En förutsättning för detta är att de länder som saknar rättssäkerhetsgarantier, i synnerhet för barnvittnen, åtgärdar luckor i det straffrättsliga regelverket. Rättssäkerhetsgarantier liknande dem som finns för straffrättsliga förfaranden bör införas för civilrättsliga förfaranden, med särskild uppmärksamhet på barn som deltar i flera förfaranden, exempelvis i vårdnads mål kopplade till våld i hemmet. Vidare bör medlemsstaterna överväga att oftare använda medling i en form som är anpassad för barn.

FRA:s yttrande 3

EU-medlemsstaterna bör göra videoupptagningar av förhör av barn – även vid den förberedande förhandlingen – och se till att inspelningarna är lagenliga bevis för att undvika onödig repetition, även under rättegången. Medlemsstaterna bör använda videoupptagningar som standardmetod vid straffrättsliga förfaranden och som ett alternativ vid civilrättsliga förfaranden. Polisstationer, domstolsbyggnader och andra platser för utfrågningar bör vara utrustade med fungerande inspelningsteknik och yrkesverksamma bör ha utbildats i att hantera utrustningen.

FRA:s yttrande 4

EU-medlemsstaterna bör se till att alla inblandade aktörer tar vederbörlig hänsyn till barnets bästa vid beslut om vilka som ska vara närvarande när barnet hörs. Yrkesverksamma bör rådgöra med barnen om huruvida någon mer ska vara närvarande under förhören och i så fall när och vem. Det kan handla om stödpersoner, exempelvis socialarbetare, och vuxna som barnet litar på, exempelvis föräldrar, fosterföräldrar och vårdgivare.

Barnets mognad

Bedöma mognaden

En avgörande faktor för hur ett barn ska delta i rättsliga förfaranden är barnets mognad. De yrkesverksamma som intervjuades uppgav att mognadsbedömningar till största delen bygger på enskilda domares åsikter eller fastställs efter åldersgrupp, utan tillämpning av en tydlig uppsättning kriterier. Metoder som till exempel kompetensbedömning enligt Gillick i Storbritannien används inte konsekvent i alla länder. Dessutom underskattar många yrkesverksamma barns kunskap och kapacitet att förstå därför att dessa yrkesverksamma saknar kunskap och medvetenhet om barns beteende.

FRA:s yttrande 5

För att säkerställa att rätten att bli hörd inte är föremål för åldersgränser eller andra godtyckliga begränsningar, vare sig i lag eller praxis, bör EU-medlemsstaterna i sin lagstiftning införa tydliga kriterier för att fastställa ett barns mognad och anta metoder för att bedöma ett barns mognad. Detta kan göra det enklare att objektivt bedöma hur barn bäst deltar i rättsliga förfaranden.

Ta tillräcklig hänsyn till mognaden

Rätten att bli hörd är ett val, inte en skyldighet, och barn påpekar att de bör ha inflytande över hur de hörs. Yrkesverksamma bör ta höjd för att barn har klara åsikter och många förslag på hur de tror att rättsliga förfaranden kan göras mer barnvänliga. Barn föreslår till exempel att det bör tas hänsyn till att barn, i synnerhet yngre barn, inte nödvändigtvis kommunicerar på samma sätt som vuxna.

Det behöver göras mer för att underlätta för barn att delta i rättsliga förfaranden. De åtgärder som vidtas bör bygga på en individuell bedömning av barnet och anpassas efter barnets ålder, mognadsnivå och förståelse, liksom på eventuella kommunikationssvårigheter och även omständigheterna i det enskilda fallet.

"[D]omaren var väldigt snäll och sade flera gånger att jag inte behövde vara rädd, att hon inte bets. Hon pratade på ett vänligt och skämtsamt sätt och sade att jag kunde avbryta när som helst om jag behövde en paus, och att vi bara skulle fortsätta om jag ville, annars kunde vi avbryta."
(Bulgarien, flicka, 16 år, part, vårdnads mål)

De intervjuade barnen uppgav att ett öppet, uppmärksamt, respektfullt och vänligt sätt att vända sig till barn är avgörande för att få dem att förmedla sina önskemål och känslor bättre.

FRA:s yttrande 6

För att underlätta barns deltagande bör EU-medlemsstaterna göra det obligatoriskt med individuella bedömningsförfaranden. De bör också se till att det finns tydlig vägledning för hur utbildade yrkesverksamma ska genomföra individuella bedömningar på ett sätt som är anpassat för barn och lämpligt för barnens ålder. Det kan krävas speciella åtgärder för att hjälpa barn i särskilt utsatta situationer att uttrycka sina åsikter, bland annat tolknings- och översättningstjänster.

Tillhandahålla regler och riktlinjer för yrkesverksamma om hur barn ska höras

Både yrkesverksamma och barn säger att det inte är praxis att använda barnvänlig kommunikation. Vidare saknas ofta regler och riktlinjer som uttryckligen anger hur yrkesverksamma ska genomföra förhör, i synnerhet när det gäller civilrättsliga förfaranden. I nästan alla medlemsstater är därför metoderna för förhör och i hur hög grad kommunikationen är anpassad till barns behov beroende av kompetensen hos enskilda yrkesverksamma, både när det gäller straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden. Metoderna varierar dessutom mellan domstolar och regioner. De yrkesverksamma som intervjuades angav att yrkesverksamma, i synnerhet poliser och domare, i allmänhet saknar specialkunskaper om förhör av barn.

När det finns mer standardiserade och detaljerade regler eller riktlinjer – som till exempel de riktlinjer som används i Finland och Storbritannien – skyddas barns rätt att höras bättre. De yrkesverksamma konstaterar att antalet förhör minskar och att yrkesverksammas beteende blir mer barnvänligt, vilket gör att barn känner sig tryggare och därmed kan delta mer effektivt.

FRA:s yttrande 7

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att yrkesverksamma får tydliga riktlinjer och detaljerade regler om hur barn ska höras. Syftet är att säkerställa att de använder de rättssäkerhetsgarantier som nationell lagstiftning och EU-lagstiftning kräver och att de använder ett konsekvent, barnvänligt sätt mot barn som höras i straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden. Riktlinjerna bör åtföljas av en standardisering av förfaranden och samordning mellan olika aktörer och yrkesgrupper för att harmonisera förhören. Ett utbyte av riktlinjer och lovande metoder inom och mellan medlemsstaterna kan vara till hjälp för att förbättra förfarandena.

Införa specialiserade domstolar, paneler eller domare för barn

Alla medlemsstater har inte brottmålsdomstolar eller tvistemålsdomstolar, avdelningar eller paneler eller domare som är specialiserade på att arbeta med barn. Det är mer sannolikt att sådana specialiserade enheter eller domare väljer specialiserade yrkesverksamma med utbildning i barnpsykologi och -utveckling, särskilda tekniker för att förhöra barn och regler för brottmål med barn inblandade. Det är också troligare att sådana domstolar har barnvänliga faciliteter och informationsmaterial som är anpassat för barn samt utrustning som gör det lättare att tillämpa rättssäkerhetsgarantier, bland annat kommunikationsteknik, exempelvis videolänkar.

FRA:s yttrande 8

EU-medlemsstaterna bör överväga att inrätta specialdomstolar för barn eller specialiserade avdelningar/paneler inom vanliga domstolar som har expertkunskaper om barns rättigheter och barnvänliga rättssystem. Därmed skulle fall där barn är inblandade hanteras på ett sätt som är anpassat för dem. Dessutom bör specialiserade enheter med yrkesverksamma som arbetar med barn utvecklas, bland annat inom polisen och juristkåren.

Använda barnvänliga faciliteter för att höra barn

Enligt EU:s sekundärrätt ska utfrågningen inom ramen för straffrättsliga förfaranden av barn som är brottsoffer ske i lokaler som är utformade eller

anpassade för det ändamålet. Det vanliga är dock att barnvänliga rum – utrymmen där barn sannolikt känner sig väl till mods och trygga – inte finns tillgängliga. De används oftare för straffrättsliga än för civilrättsliga förfaranden, men även i brottmål träffar barnen ofta påstådda förövare i korridorer eller väntrum. När barn höras på vanliga kontor eller i domstolen finns det sällan rum som är särskilt utformade för utfrågning av barn, och det överlämnas till respektive specialist att skapa en mer barnvänlig miljö.

Ett antal länder har gjort ansträngningar för att göra barnvänliga rum tillgängliga i samband med brottmål, bland annat genom att utrusta polisstationer med barnvänliga utfrågningsrum. Rummen innehåller ofta leksaker, videobandspelare för videoupptagningar av utfrågningar som kan användas i rätten senare och andra verktyg för att samla bevis. Både de intervjuade yrkesverksamma och barnen var mycket positiva till sådana specialanpassade rum.

Tillgängligheten varierar, men Polen och Bulgarien har utvecklat barnvänliga "blå rum", där det även finns ett åskådarutrymme bakom en tvåvägsspegel för domare och andra lämpliga personer. De intervjuade hänvisade också till "barnhus" på Island och i Norge, som samlar integrerade sektorsövergripande tjänster från olika myndigheter för barn som är brottsoffer och vittnen på en plats som med avsikt inrättas utanför domstolarna. Sådana barnhus används även i Kroatien, Danmark och Sverige, infördes nyligen i Cypern och är under utveckling i England (Storbritannien), Estland och Spanien.

Barnen tycker i allmänhet att domstolsmiljön är hotfull och skrämmande och förknippar den med brottslighet. Därför föredrar de att höras utanför domstolen eller i förhörsrum i domstolsbyggnaden med barnvänliga funktioner framför att höras i rätten eller i miljöer som inte är barnvänliga, förutsatt att de samtidigt upplever de yrkesverksammas beteende som barnvänligt.

I olika EU-medlemsstater har barn som är inblandade i både civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden konsekvent uttryckt åsikter om vad en barnvänlig miljö bör innefatta: den ska vara belägen utanför domstolen, vara målad i klara färger, inredd på ett barnvänligt sätt, till exempel med målningar och teckningar som andra barn har gjort, och där ska finnas krukväxter eller snittblommor. Liksom de intervjuade yrkesverksamma uppgav barnen att det ska finnas leksaker och spel för olika åldersgrupper.

”Jag tycker inte att den [rättssalen] ska vara så svartvit. Jag vet inte ens hur jag ska beskriva den, men den var hemsk. Katastrofal! De kanske kunde lägga till lite färger, till exempel grönt, så att det blev lite gladare. När jag kom in såg alla ut som spöken. Jag undrade vart jag hade kommit. Alla tittade bara på mig och sedan kom domaren in och han hade också svarta och vita kläder och en svart slips ... Stolarna var vita, svart, vita, svarta, svarta, vita ...”
(Kroatien, pojke, 15 år gammal, vittne i ett mål om våld i hemmet)

FRA:s yttrande 9

EU-medlemsstaterna bör se till att utfrågningar genomförs i barnvänliga lokaler, helst utanför domstolsmiljön, eftersom det uppmuntrar barnen till ett effektivt deltagande och bidrar till att deras rättigheter respekteras. Lokalerna bör återspegla barnens förslag, målas i klara färger och inredas med barnvänliga inslag som till exempel teckningar gjorda av andra barn, krukväxter och ett urval av olika leksaker och spel som lämpar sig för olika åldersgrupper.

FRA:s yttrande 10

EU-medlemsstaterna bör systematiskt försöka inrätta barnvänliga, separata förhörssrum och väntrum som olika tjänster kan använda, även på landsbygden. Barnvänliga utfrågningsrum ska göras tillgängliga både för straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden så att barn fritt och fullt ut kan utnyttja sin rätt att höras i ett utrymme där de känner sig obesvärade och trygga. Med tanke på att den viktigaste faktorn för barn är yrkesverkssammans beteende behöver användning av sådana rum kombineras med att förhör genomförs av utbildad personal.

Göra kostnadsfri rättshjälp tillgänglig, inklusive kostnadsfri och enkel tillgång till juridiskt ombud

EU-lagstiftningen inom det straffrättsliga området ger brottsoffer som är barn rätt till juridisk rådgivning eller ett juridiskt ombud. Rådgivningen eller ombudet ska erbjudas kostnadsfritt om offret har otillräckliga ekonomiska resurser. Barn som är brottsoffer ska också få ett speciellt ombud om det är uteslutet att de som har föräldraansvaret företräder barnet.

Enligt Förenta nationernas (FN) riktlinjer för tillgång till rättshjälp i straffrättsliga system från 2012 bör barn alltid vara undantagna från behovsprövning. Den nationella lagstiftningen i sex av de tio granskade länderna tillerkänner barn som är

vittnen rätt till rättshjälp. Barnvittnen har denna rätt i alla stater förutom i Storbritannien, som har ett common law-system. I fem av länderna som ingick i undersökningen krävs det dock behovsprövning. Vidare rapporterar respondenter från alla länder att juridiska ombud för barn i civilrättsliga förfaranden saknas eftersom barn måste uppnå en viss ålder för att anses ha rättskapacitet. I familjerättsliga förfaranden har föräldrarna ofta en advokat men inte barnet självt. I fem av de undersökta länderna kan dock juridiska rådgivare eller särskilt förordnade vårdnadshavare utses för att företräda barnets intressen.

De yrkesverksamma tog upp ett antal frågor som rörde tillgången till rättshjälp, bland annat att riktlinjer saknas för hur man ansöker om kostnadsfritt rättsligt bistånd, utbildning av och tillgång till specialiserade barnadvokater och att juridiska ombud behöver utses snabbt och systematiskt. Det finns dock lovande metoder i flera länder. I flera städer i Frankrike har man till exempel inrättat kontaktpunkter där barn kan träffa specialiserade jurister för att få information om sina rättigheter, liksom rådgivning och stöd i civilrättsliga eller straffrättsliga frågor.

För alla typer av förfaranden gäller att de intervjuade barnen sällan uppger att de får rättshjälp. Resultaten av intervjuerna belyser att rättshjälp inte är institutionaliserat i de flesta av länderna. En del barn uppfattar inte advokater och juridiska rådgivare som stöd eftersom de inte tror att dessa ger dem information om förhandlingarna och deras roller och ansvarsområden. Vissa barn som är inblandade i vårdnadsmål rapporterar att de får hjälp av sina föräldrars juridiska ombud i stället för att ha sin egen advokat. I många fall ser dessa barn negativt på stödet eftersom de tror att dessa yrkesverksamma prioriterar föräldrarnas intressen framför barnets känslor och önskemål.

FRA:s yttrande 11

EU-medlemsstaterna bör tillhandahålla rättshjälp villkorslöst till alla barn, inklusive kostnadsfri tillgång till juridiska ombud under hela förfarandet. Dessutom bör alla medlemsstater se till att tillhandahållande av rättshjälp institutionaliseras och att tydliga riktlinjer för tillgången till rättshjälp tillhandahålls alla barn och deras föräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare. Särskilda barnadvokater bör finnas tillgängliga för att företräda barn både i civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden. Byråkratiska hinder, exempelvis långdragna förfaranden eller behovsprövning, bör identifieras och undvikas.

Snabbare förfaranden

Sju av de tio granskade EU-medlemsstaterna har specifika lagbestämmelser för att förhindra onödiga fördröjningar av brottmål som har barn inblandade. Vissa begränsar rättegångarnas längd medan andra föreskriver att snabbhet ska prioriteras i sådana mål. Likaledes fastställs det till exempel i EU-lagstiftningen att utfrågningar av barn som brottsoffer ska äga rum utan omotiverade dröjsmål. I civilmål är det dock bara tre länder som påskyndar mål där barn är inblandade och då endast i mycket speciella fall.

Den rättsliga processen rapporteras vara lång i alla medlemsstater, både på grund av fördröjningar mellan förhören i olika processuella stadier och på grund av antalet förhör. Yrkesverksamma noterar att formella och informella sektorsövergripande samarbeten bidrar till att minska antalet förhör och gör att förfarandena går snabbare.

Barn rapporterar ofta om långa förfaranden – både straff- och civilrättsliga – och anger att detta påverkar deras vardag negativt. De kritiserar fördröjningen mellan förhör i olika processuella stadier, de många och ofta repetitiva förhören med många olika yrkesverksamma och själva rättssystemets karaktär. De föreslår att man bara ska behöva lämna en redogörelse en gång och att mål med barn prioriteras. Många barn konstaterade också att själva förhören var långa, ofta delvis på grund av långa väntetider innan barnen får lämna sina vittnesmål. På motsvarande sätt talade många barn som var inblandade i civilrättsliga förfaranden kritiskt om de långa bedömningar som genomfördes av socialarbetare, i synnerhet i vårdnadsrelaterade mål.

“Det var tre personer och jag fick bara en fråga: ‘Trivs du på centret där du är nu?’, och jag svarade: ‘Ja, det funkar, det är okej’. Men det var ingen som frågade om jag ville bli adopterad av någon eller flytta någon annanstans än där jag bodde ... Det var inte okej eftersom jag fick en enkel fråga och det kändes som om någon hade förolämpat mig, jag menar, en enda fråga ... Jag var där i två minuter, det var allt ... Jag vet att ett barn ska vara där i mer än två minuter.” (Rumänien, pojke, 17 år, part, mål om institutionell skyddsåtgärd)

Barn som deltar i fall som rör åtgärder för placering på institution klagar i stället på att förhören är så korta att de inte kan uttrycka sina önskemål och känslor om viktiga livsbeslut som påverkar deras framtid.

FRA:s yttrande 12

EU-medlemsstaterna bör se till att längden på straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden är förenlig med barns bästa genom att införa effektiva garantier för att undvika onödiga dröjsmål och att flera förhör hålls i onödan med barn. Tydliga regler bör införas för att minska antalet utfrågningar och förhör som får hållas med barn i såväl civilrättsliga som straffrättsliga mål. Medlemsstaterna bör uppmuntra ett starkare samarbete mellan yrkesverksamma från olika yrkesgrupper för att minska antalet förhör. Det bör bli standard att göra videoupptagningar av förhör för att minska antalet förhör med barn.

FRA:s yttrande 13

EU-medlemsstaterna bör se till att längden på själva förhören i både straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden är förenlig med barnens bästa. Yrkesverksamma bör se till att förhållandena i domstolen är sådana att onödigt långa väntetider undviks och att utbildade yrkesverksamma finns närvarande som är uppmärksamma på barns behov. De yrkesverksamma bör även se till att tillräckligt med tid avsätts för att barnen ska hinna delta fullt ut i förfarandet, det vill säga hinna uttrycka sina önskemål och känslor.

Rätt till information

FRA:s forskning visar att de flesta medlemsstater saknar tydliga krav, regler och fastställda metoder. Det betyder att det överlämnas åt den enskilda som ger barn information att avgöra när, om vad och hur barn ska informeras. Särskilt i civilrättsliga förfaranden har de flesta EU-medlemsstater endast relativt allmän lagstiftning om skyldigheten att informera. Detta gäller både barn och vuxna, och både barn och yrkesverksamma rapporterade mycket färre informationsmetoder inom civilrättsliga än inom straffrättsliga förfaranden.

I EU:s sekundärrätt fastställs rätten för brottsoffer att få information vid förfaranden. Direktivet om brottsoffers rättigheter anger att barn som är brottsoffer och vårdnadshavare eller annat juridiskt ombud ska informeras om alla åtgärder eller rättigheter med särskild inriktning på barnet. Direktivet föreskriver offers allmänna rätt till information i olika stadier av förfaranden och om särskilda frågor.

Obligatoriska förfaranden för hur barn ska informeras: när, om vad och av vem

Yrkesverksamma anser i allmänhet att de nationella regelverken är alltför allmänna både när det gäller straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden. De saknar detaljerad information om när, om vad, av vem och hur barn ska informeras. Därmed varierar det vilken information som ges, vilket innebär att många barn inte får tillräckligt information.

Det rapporteras att det ges dåligt med information både under och efter förfaranden och i synnerhet om domstolsbeslut. Endast två av de granskade länderna kräver att barn får information på ett barnvänligt sätt om domen och följderna av straffrättsliga förfaranden som de deltar i. Skyldigheten att lämna information till barn som deltar i civilrättsliga förfaranden har ännu sämre stöd. På grund av att barn saknar rättskapacitet informeras de i de flesta fall av sina föräldrar eller sitt juridiska ombud.

Barn säger att när de får information är denna avgörande för att hjälpa dem att förstå förfarandet. De klagat ofta över att de inte får uppdateringar och information om utvecklingen i sina mål under förfarandena, till exempel om var de tilltalade befinner sig i straffrättsliga förfaranden eller ifall föräldrar eller släktingar får närvara i civilrättsliga förfaranden. Barnen föreslår att information bör ges tillräckligt tidigt för att de ska kunna förbereda sig inför förhör, och att informationen därefter ska ges konsekvent med jämna mellanrum under hela förfarandet. De skulle också vilja få information om eventuella väntetider före förhör, om hur lång tid förfarandet tar, om domen och dess följderna inom rimlig tid.

”Jag tycker det är viktigt att informera ett barn, så att barnet förstår. Vad platsen är till för, så att det ska kännas bekvämare för barnet att gå dit. Så att barnet vet vart det ska och varför.” (Frankrike, flicka, 17 år, part, mål om skydd av barn (otillräckligt föräldraskap))

Vidare rekommenderar barn att yrkesverksamma ger dem riktlinjer för hur de ska uppträda under förhör och återkoppling efteråt så att de blir medvetna om hur det har gått för dem i rätten och hur deras vittnesmål påverkar processen.

Tillgång till barnvänlig information

Enligt EU-lagstiftningen är medlemsstaterna skyldiga att se till att kommunikationen med brottsoffer, även barn, sker på ett enkelt och lättillgängligt språk, muntligt eller skriftligt. Ett antal länder har utvecklat barnvänliga material som förklarar rättsprocessen,

barns rättigheter och vad barnen kommer att få vara med om i rätten. Det finns mer informationsmaterial för barn som är offer och vittnen i straffrättsliga förfaranden än i civilrättsliga. Ibland ges helt enkelt det material som används för vuxna även till barn utan att anpassas till barns språk och förmåga att förstå.

I Storbritannien (England, Skottland och Wales) har olika broschyrer om både civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden publicerats för olika åldersgrupper. Broschyerna för mindre barn innehåller mycket bilder och använder pussel och spel för att väcka intresse. I broschyrerna för äldre barn är bilderna färre och mer realistiska eller har formen av diagram och ger mer detaljerad information. Sådant material finns dock oftast bara tillgängligt via enskilda organisationer eller icke-statliga organisationer och är inte systematiskt tillgängligt i hela landet. Även där det finns barnvänligt informationsmaterial används ofta rättsliga facktermer och ett språk som inte är anpassat för barn i kallelser och rättsmeddelanden, eller så riktas dessa direkt till föräldrarna.

Barn rapporterar sällan att de får barnvänligt material men det rekommenderas i länderna att sådant material ska användas. Ur barnens perspektiv är det dock viktigare att det skriftliga materialet kompletteras med en muntlig förklaring från en vuxen de litar på, så att de kan vara säkra på att ha förstått rätt. Barn i flera länder var mycket kritiska till kallelser, som oftast överlämnas av polisen. Barnen säger att de känner sig rädda och som om de själva stod anklagade i stället för att vara offer eller vittnen, när kallelser överlämnas av poliser i uniform utan någon förklaring.

FRA:s yttrande 14

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att lagbestämmelser säkerställer alla barns rätt till information, så att den konsekvent uppfylls i alla stadier och för alla typer av förfaranden. Bestämmelserna ska tydligt ange från vem, var, när, hur och om vad barn ska informeras. De ska fastställa vilken myndighet som ska ansvara för att barn informeras, stärka rollen för psykologer och relevant social personal när barn informeras och utöka omfattningen av den information som ges till barn under alla stadier i förfaranden, med användning av olika format.

FRA:s yttrande 15

EU-medlemsstaterna bör se till att yrkesverksamma undviker att ge alltför mycket detaljer om bakgrunden till ett mål men samtidigt är tillräckligt tydliga med innehållet. Viktig information bör upprepas under förfarandet. Utöver information om förfaranden och rättigheter bör riktlinjer för uppträdande ges, liksom information om hur barnets vittnesmål påverkar förfarandet. Domstolsavgöranden och deras konsekvenser bör förklaras för barnen inom rimlig tid. Informationen efter rättegången bör innefatta en tydlig hänvisning till barnets rättigheter, utfallet av förfarandet och vilka alternativ som finns för barnet och dess föräldrar, bland annat om rätten att överklaga och tillgången till eftervård.

Det blir svårare för barn att i grunden förstå förfaranden, sina rättigheter och följderna av sina redogörelser på grund av att barnvänlig information och anpassade informationstjänster inte erbjuds på ett systematiskt och standardiserat sätt. Det hindrar barn från att fatta informerade beslut och delta fullt ut.

Intervjuaren: "Vilket är det bästa sättet att informera ett barn?"

Barnet: "Det beror på åldern. För sex-sjuåringar kan du förklara med bilder, foton, [särskild] text ... Det skulle jag ha tyckt om. När man är liten är man bra på att leka. Så man skulle kunna spela upp mötet med domaren innan man träffar honom eller henne på riktigt. Hjälpa barnen att förstå med deras egna ord, som inte är de vuxnas ord. Det skulle vara bra om barnet inte fick veta så sent som tre dagar innan. Minst en månad tycker jag det borde vara." (Frankrike, flicka, 17 år, part, mål om skydd av barn (otillräckligt föräldraskap))

FRA:s yttrande 16

EU-medlemsstaterna bör se till att det finns rättsliga krav på att barn ska informeras på ett barnvänligt sätt före, under och efter förhör. Informationen bör täcka både innehåll och form på ett sätt som passar barnets ålder och mognad. Det bör finnas barnvänlig information i muntlig och skriftlig form under hela förfarandet. All information som ges till barn bör vara anpassad till deras förståelse, ålder och mognad och ska ta hänsyn till deras specifika behov. Medlemsstaterna bör upprätta tydliga regler och riktlinjer så att denna rättighet införs på ett enhetligt sätt i både straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden så att det alltid finns lämplig information tillgänglig om barns förfaranden och deras rättigheter i en standardiserad och samordnad form.

FRA:s yttrande 17

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att systematiskt utveckla skriftligt material som är anpassat till barns behov som förklarar barns rättigheter, den rättsliga processen och rollerna för de olika yrkesverksamma och sprida detta material i medlemsstaterna. Olika kanaler och format bör användas, bland annat broschyrer och informationsblad som finns tillgängliga online och i tryckt form samt audiovisuellt material som filmer och tv-program. Även rättsliga dokument, till exempel en kallelse eller rättsliga meddelanden till ett barn, bör vara barnvänliga till innehåll och form. I synnerhet bör barnens rekommendation genomföras om att muntligt material ska åtföljas av en muntlig förklaring från en vuxen, helst en yrkesverksam med rätt bakgrund och kunskap. Befintligt barnvänligt material bör spridas och användas brett, bland annat det material som har utvecklats av internationella institutioner som Europarådet.

Tillgång till stödverksamheter som kan informera barn och föräldrar på rätt sätt

Direktivet om förebyggande och bekämpande av människohandel och direktivet om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi hänvisar båda till att bistånd, stöd och skydd behövs erbjudas barn – och ibland även deras familjer – genom flera åtgärder, bland annat individuella bedömningar av varje barns behov. Stöd ska beviljas före, under och efter straffrättsliga förfaranden. Enligt direktivet om brottsoffrets rättigheter ska verksamheter till stöd för brottsoffer vara anpassade till offrets specifika behov och minst innefatta information, rådgivning och stöd om offrets roll i det straffrättsliga förfarandet, inklusive förberedelse för att närvara vid rättegången. Direktivet anger också att familjemedlemmar ska ha tillgång till stödverksamheter för brottsoffer efter behov och i enlighet med omfattningen av den skada de har lidit till följd av det brott som har begåtts mot brottsoffret.

I synnerhet stödverksamheter för offer och vittnen fyller en viktig funktion genom att ge barn och deras föräldrar information, förbereda barnen för förhör och följa dem genom förfarandet, till exempel genom hembesök och förhandsbesök i rätten för att barnet ska vänja sig vid miljön. Även yrkesverksamma anser att dessa verksamheter ger barn ett mycket viktigt

övergripande skydd. Det är mycket uppskattat av barn att få information i förväg i en barnvänlig miljö och av yrkesverksamma vars beteende de uppfattar som anpassat för barn. Utan undantag bedömer barnen också både hembesök och förhandsbesök i rätten som positiva, liksom åtgärder och material som är anpassade för barn. Barnen uppskattar också att få utveckla förtroendefulla och sammanhängande relationer med yrkesverksamma som de när som helst under förfarandet kan kontakta med frågor.

Det finns stödverksamheter i de flesta medlemsstater, men den allmänna uppfattningen är att mycket mer bör göras. I medlemsstater där det inte finns några obligatoriska krav verkar stödprogrammen främst vara inriktade på mycket svåra mål, specifika typer av brott, såsom människohandel eller sexuella övergrepp, och på brottsoffer, inte nödvändigtvis vittnen. Barnen anser att de och deras föräldrar ofta inte kan utnyttja de stödverksamheter som finns eftersom de inte får tillräcklig information om dem. Barn som deltar i både straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden anser att information och förberedelser genom stödverksamheter är bättre vid straffrättsliga förfaranden, i synnerhet under den förberedande förhandlingen. Barnen klagat på att de vid civilrättsliga förfaranden inte får information om syftet med förhören, följderna av sina redogörelser och domstolens avgöranden.

FRA:s yttrande 18

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att stödverksamheter görs tillgängliga för alla barn som deltar i straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden, under alla stadier i förfarandet. Barn och deras familjer behöver informeras om vilka verksamheter som erbjuds. När stödverksamheter informerar och stödjer barn bör de ta hänsyn till de viktiga funktioner som fylls av föräldrar och de personer som barnen litar på.

”Jag tror att de behöver förklara tydligare för barn som ska dit [till förhör] varför de [panelen] beslutar som de gör och vad de har för skäl till att besluta på det viset ... De [barnen] förstår inte det, och det leder bara till att de känner sig trampade på tårna.” (Storbritannien, pojke, 18 år gammal [förhörd regelbundet sedan 6 års ålder], beslut om tillsyn)

En yrkesverksam kontaktperson som stödjer barnet under förfarandet

Nationella regelverk – både straffrättsliga och civilrättsliga – är vanligen alltför allmänna och anger inte vem som ska ansvara för att informera barn. Därmed varierar det mycket vem som fyller den funktionen. I vissa länder motsäger

yrkesverksamma varandra när de anger vem som ansvarar för att informera barn. I andra länder leder rättsliga oklarheter till att flera yrkesverksamma är delaktiga. Uppgiften överlämnas relativt ofta till föräldrarna, oavsett om dessa är välinformerade eller neutrala. För civilrättsliga förfaranden finns det få uppgifter tillgängliga om kopplingen mellan stöd och information och om befintliga regler och riktlinjer för yrkesverksamma.

Barnen rapporterar ett brett spektrum av erfarenheter av att bli informerade. De tycker att både föräldrar och yrkesverksamma bör informera barn. De föredrar oftast föräldrarna men känner ibland att dessa inte har tillräckliga kunskaper. Barn som informerats av yrkesverksamma i en barnvänlig form och med ett innehåll som är anpassat för barn bedömer detta som positivt. I mindre grad noterade barnen andra informationskällor som kan användas som komplement, bland annat webbplatser och tv-rättegångar.

En stödperson som fortlöpande följer barnet är en garanti för att både barnet och föräldrarna får tillräcklig information, i synnerhet under långa rättegångar. Det säkerställer också att barnet får ett sammanhängande känslomässigt stöd av en person med lämplig utbildning. Om inte en specifik yrkesverksam person utses finns det en tendens att barn får för lite information. Om en stödperson åtföljer barnet förbereder den personen i stället ofta barnet och ger barnet information eller ser till att lämpliga aktörer gör det. Det minskar föräldrarnas börda, vars omständigheter kanske inte är de bästa för att informera barnet på lämpligt sätt.

Både yrkesverksamma och barn är i sina svar överväldigande positiva till att en enda person ska följa ett barn genom förfarandet. Mellanhänder i Storbritannien, juridiska rådgivare i Tyskland och specialister på stöd av brottsoffer i olika andra länder är exempel på lovande metoder för detta.

”De [välgörenhetsorganisationen] fanns där hela tiden. Det var de som for fram och tillbaka för att träffa mig under hela året när jag väntade ... De var ett jättebra stöd.” (Storbritannien flicka, 19 år, offer, mål om sexuella övergrepp)

FRA:s yttrande 19

EU-medlemsstaterna bör se till att en person barnet litat på stödjer barnet under alla stadier i rättsliga förfaranden. En enda yrkesverksam kontaktperson bör utses som ansvarar för att

- 1) ge känslomässigt stöd under förfarandet,*
- 2) förbereda barnet inför olika stadier i förfarandet,*
- 3) ge nödvändig information på ett barnvänligt sätt (bland annat kontrollera att barnet förstår sina rättigheter och förfarandena),*
- 4) garantera att särskilda format och åtgärder finns för barn med särskilda behov, exempelvis ensamkommande barn, barn som lever i fosterhem eller samhällets vård, barn som är offer för våld i hemmet och barn med funktionsnedsättningar.*

Denna kontaktperson bör använda ett barnvänligt tillvägagångssätt, ha tillräcklig utbildning och vara regelbundet tillgänglig under alla stadier i förfaranden, utveckla en förtroendefull och sammanhängande relation med barnet och samverka och samordna med andra grupper som deltar, exempelvis stödverksamheter och skyddsverksamheter för barn, poliser, domare, åklagare, advokater och föräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare. Denna person ska också se till att föräldrar, fosterföräldrar och personalen på placeringscentrum får tillräcklig information om de viktigaste stadierna i och frågorna under förfarandena och så att de kan ge barnen tillräckligt med information och stöd.

Om en enda person inte görs tillgänglig bör EU-medlemsstaterna se till att de olika aktörer som ansvarar för att informera barnen samordnar sina insatser på ett effektivt sätt.

straffrättsliga förfaranden. I andra klagor barn på att skyddsåtgärder inte tillämpas fortlöpande varken vid straffrättsliga eller civilrättsliga förfaranden eller under alla stadier i förfaranden och att skyddet ofta beror på initiativ från deras föräldrar.

FRA:s yttrande 20

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, måste se till att barn alltid behandlas som personer som behöver särskilt skydd, med hänsyn till deras ålder, mognad, förståelsenivå och eventuella kommunikationssvårigheter.

Medlemsstaterna bör se till att rättsskydds-garantier institutionaliseras, finns tillgängliga under alla stadier i förfaranden och är lika lättåtkomliga för alla barn på olika platser, även på landsbygden. Särskilt stöd ska finnas för barn i särskilt utsatta situationer, exempelvis barn med funktionsnedsättningar, migrerande barn, barn i fosterhem eller alternativ omsorg. Detta skulle innefatta att erbjuda tolknings- och översättningstjänster, psykologisk rådgivning och stöd samt tillgång till utbildade yrkesverksamma som kan identifiera barns särskilda behov och se till att de tillgodoses.

FRA:s yttrande 21

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att system för skydd av barn grundas på ett integrerat och målinriktat tillvägagångssätt som inte bara tar hänsyn till barns särskilda behov i allmänhet utan även beaktar andra typer av sårbarhet, exempelvis hos barn som utsatts för eller bevittnat sexuella övergrepp eller våld i hemmet, barn med funktionsnedsättningar och migrerande barn.

Rätt till skydd och privatliv

Internationella standarder prioriterar tydligt skyddet av barn som deltar i rättsliga förfaranden, samtidigt som deras medverkan uppmuntras. En skyddande och trygg miljö är nödvändig för att barnen ska kunna delta till fullo och ändamålsenligt och för att undvika eventuell skada och ytterligare traumatisering. Detta innefattar att säkerställa ett barns rätt till privatliv och konfidentialitet.

Skydd för barn

I de flesta länder rapporterade fler barn att de fick skydd vid straffrättsliga än vid civilrättsliga förfaranden. I vissa länder anser barnen att skyddet är omfattande både i tid och innehåll vid

Rättssäkerhetsgarantier för att säkerställa skyddet för barn

I de nationella regelverken föreskrivs olika skyddsåtgärder i samband med rättegångar. Det kan handla om att de tilltalade får lämna rättsalen, att videoupptagningar av förhör under den förberedande förhandlingen används eller att videolänkar för vittnesmål och skärmar används som visuellt skiljer barnen från de tilltalade. I praktiken används dessa åtgärder dock inte i tillräcklig omfattning och det överläts ofta åt domaren att besluta om åtgärderna. Barnen beskriver allvarliga fall där deras skydd och trygghet inte säkerställdes.

Medlemsstaternas lagstiftning om rättssäkerhetsgarantier för att skydda offer som är barn – till

exempel att använda videoupptagningar eller en stödperson under förfaranden – omfattar till exempel inte alltid vittnen som är barn. I flera medlemsstater är dessa garantier dessutom endast tillgängliga för vittnen upp till en viss ålder. I Finland hörs till exempel barn under 15 år i allmänhet endast under den förberedande förhandlingen, i barnvänliga förhørslokaler. Barn från 15 år förhörs däremot i vanliga rättssalar, även om de fyller 15 under den rättsliga processen.

Barnen angav tydligt vad som skulle få dem att känna sig mer skyddade. Yrkesverksamma bör ta hänsyn till dessa förslag när de väljer skyddsåtgärder. Det gäller bland annat att tala om för barn om den tilltalade kommer att finnas närvarande och informera om andra delar av förfarandet, ge barnen möjlighet att välja om de vill att någon – och i så fall vem – ska följa med dem under förhören, skapa barnvänliga miljöer, tillämpa utfrågningsmetoder som är anpassade för barn samt ta hänsyn till barnens åsikter vid utformning av processen för att dela information.

FRA:s yttrande 22

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör införa rättssäkerhetsgarantier och övervaka att dessa tillämpas, så att det säkerställs att alla barn som deltar i rättsliga förfaranden skyddas från skada, ytterligare traumatisering, sekundär viktigmisering och identifiering före, under och efter förfarandet. Yrkesverksamma bör ta hänsyn till barnens förslag när de använder skyddsåtgärder. Det ska säkerställas att alla barn har samma tillgång till rättssäkerhetsgarantier, oavsett ålder och roll i förfarandet. Befintliga rättssäkerhetsgarantier för barn som är offer bör utökas till barn som är vittnen i straffrättsliga förfaranden och barn som deltar i civilrättsliga förfaranden.

Många barn rapporterar att de har mött de tilltalade i både straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden på grund av otillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Sådana oönskade möten med tilltalade och deras släktingar – vilka ofta äger rum före eller efter förhör på grund av att det saknas barnvänliga väntrum – är den största källan till rädsla för barnen. Dessutom undergrävs barnens känsla av trygghet genom att det inte finns separata ingångar och/eller att säkerhetsarrangemangen i rättssalen är bristfälliga, exempelvis att tidpunkterna när parterna anländer till och lämnar rätten inte samordnas för att undvika att barnen möter de tilltalade. Barn blir också ängsliga eller rädda vid olämpligt uppträdande från yrkesverksamma, skrämmande miljöer, en allmän brist på konfidentialitet och att information skulle kunna lämnas ut utan deras samtycke.

”Jag såg honom i rätten några gånger. Ibland stod jag som fastfrusen och var så skräckslagen att jag inte ens kunde ta ett steg framåt.” (Bulgarien, flicka, 18 år, vittne och offer, mål om sexuella övergrepp)

”Jag fick sitta och vänta på en bänk utanför förhørsrummet. Jag var rädd hela tiden att någon skulle komma ut från rättssalen. Vem som helst kan lämna salen när som helst. Därför höll jag mig ofta till något hörn eller gick omkring ... Min biologiska pappa kom tillsammans med allt sitt folk och de stod utspridda här och var i korridoren. Jag var tvungen att gå mitt bland alla de där människorna och det var verkligen ... Domaren hjälpte mig tills vi kom fram till förhørsrummet. Domaren tyckte inte heller att det var okej.” (Tyskland, flicka, 14 år, part, vårdnads mål)

Säkerställa ett barns rätt till integritet och konfidentialitet

Enligt EU-lagstiftningen ska medlemsstaterna skydda barn som är offer avseende privatliv, identitet och bild, och förhindra offentlig spridning av information som kan leda till att barn identifieras. Enligt förordningen om skydd avseende behandling av personuppgifter krävs föräldrarnas samtycke för barn under 16 år och barnens samtycke för barn från 16 år och uppåt för att få barnens personuppgifter. Därför kräver de nationella regelverken åtgärder för att skydda identitet och privatliv för barn som deltar i straffrättsliga förfaranden. Vid civilrättsliga förfaranden skiljer sig omfattningen av skyddet för privatlivet beroende på vilket område av civilrätten som berörs och barnets roll i förfarandet. I tre länder bidrar självreglerande åtgärder till att säkerställa att barnens personuppgifter hålls konfidentiella och inte lämnas ut till medierna och allmänheten.

FRA:s yttrande 23

Medlemsstaterna bör inrätta åtgärder för att undvika kontakt mellan barn och tilltalade och andra parter som barnet kan uppfatta som hotfulla. Det kan exempelvis handla om direktsända videolänkar, skärmar mellan barnet och de tilltalade eller att de tilltalade får lämna rättssalen medan barnet förhörs. Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att skapa en barnanpassad miljö för alla stadier i förfaranden och att alla domstolar och polisstationer är utrustade med lämpliga, barnanpassade väntrum och separata ingångar. Dessa ska användas systematiskt för att skydda barnet från att möta den påstådda förövaren eller en familjemedlem som står i konflikt med barnet och för att barnet ska slippa vänta i en obehaglig miljö inför förhöret eller när barnet deltar i fler förfaranden.

Barnen förmedlar att de är rädda och stressade på grund av bristande konfidentialitet och skydd av personuppgifter när de deltar i rättsliga förfaranden. De är rädda för att detaljer om deras mål och om förfarandet ska offentliggöras. Flera barn klagade på att detaljer om deras rättsfall hade blivit kända i deras skolor, lokalsamhällen eller grannskap. Barnen rapporterade att de kände sig upprörda när människor i deras omgivning kände till deras roll i förfarandet, deras familjesituation eller domstolens beslut. Ibland rapporterade barnen också att de hade blivit trakasserade eller stigmatiserade av sina jämnåriga eller i lokalsamhället på grund av information som hade lämnats ut av deras lärare, föräldrar, släktingar, yrkesverksamma eller via medierna.

I linje med yrkesverkssammans erfarenheter rapporterade dock få barn brott mot skyddet av personuppgifter på grund av att medierna hade publicerat information om deras rättsfall. Ett fåtal barn rapporterade att deras föräldrar hade deltagit i tv-program och på så sätt offentliggjort detaljer om deras mål, som hade samband med sexuella övergrepp. Barnen nämnde också fall där medierna hade publicerat viss information och avslöjat barnens identitet utan deras samtycke. Vissa barn föreslog dock att publicitet i medierna och större kunskap om fallen hos allmänheten skulle kunna påverka barns erfarenheter på ett positivt sätt genom att öka medvetenheten i samhället.

FRA:s yttrande 24

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, måste säkerställa att lämplig lagstiftning och lämpliga åtgärder skyddar identitet och privatliv för barn som deltar i rättsliga förfaranden – exempelvis genom att stänga allmänheten ute från rättsalen eller använda direktsänd videolänk eller förinspelade vittnesmål vid förhör. Åtgärder behöver vidtas för att säkerställa att barnens personuppgifter hålls strikt konfidentiella och inte lämnas ut till medierna och allmänheten. Upptagningar behöver förvaras säkert och barnens identiteter skyddas online, inom alla lagens områden och oberoende av barnets roll i förfarandet. Åtkomst till och överföring av personuppgifter bör endast ske när det är absolut nödvändigt och alltid med hänsyn till barnets bästa och åsikter.

Rätt att inte diskrimineras

Enligt direktivet om brottsoffers rättigheter ska brottsoffers rättigheter tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt. Dessutom ska brottsoffer

erkännas och behandlas på ett "individuellt sätt" i alla kontakter med verksamheter till stöd för brottsoffer eller behöriga myndigheter i samband med straffrättsliga förfaranden. Intervjuade yrkesverksamma visade olika nivåer av medvetenhet om och förståelse för att specialiserade tjänster behöver erbjudas för barn som tar hänsyn bland annat till deras etniska eller nationella bakgrund, kön eller funktionsnedsättningar. I vissa av de granskade medlemsstaterna var yrkesverksamma mer inriktade på diskriminering mot romska barn som deltar i rättsliga förfaranden, medan andra hade fokus på barn med funktionsnedsättningar, utländska barn eller offer för internationell människohandel. De yrkesverksamma uttryckte oro över att bristande expertkunskaper gjorde tjänsterna mindre tillgängliga för vissa grupper. I vissa medlemsstater identifierades flera positiva initiativ. Ett exempel är Storbritannien, där barnanpassat material översatts till olika språk, kvinnliga poliser används vid förhör med flickor som har utsatts för sexuella övergrepp, tolkar finns att tillgå, bland annat till teckenspråk, och det finns riktlinjer för åklagare om utfrågning av personer med intellektuella funktionsnedsättningar.

Barnen betonade inte frågan om diskriminering. I stället betonade många att de behandlades rättvist och respektfullt. Dessutom beskrev många av barnen att de kände sig "positivt diskriminerade" och behandlades bättre för att de var barn. När diskriminering rapporterades i högre grad gällde det dock ålder. När barn klagade över orättvis behandling på grund av ålder gällde det främst civilrättsliga förfaranden.

"Jag insåg att mina val tillmättes större betydelse allt eftersom jag blev äldre, och det är en sak som gör mig ledsen. Det spelar ingen roll om ett barn är 5, 10 eller 15 år, hennes eller hans val är precis lika viktiga." (Frankrike, flicka, 17 år [hörd mellan åldrarna 6 och 17], part, otillräckligt föräldraskap)

En kritisk brytpunkt är runt 14 års ålder. Barn under 14 rapporterade att de behandlades annorlunda på grund av sin ålder. De trodde att yrkesverksamma inte tog dem på tillräckligt stort allvar och inte tog hänsyn till deras redogörelser, åsikter, önskemål eller känslor. De fann att vuxna har bättre tillgång till rättvisan och kan delta friare i rättsliga processer eftersom de är bättre på att förmedla sina åsikter. Som stöd för detta jämförde vissa barn sitt deltagande när de var yngre med sin erfarenhet när de blev äldre. De drog slutsatsen att deras deltagande blev bättre när de blev äldre eftersom de kunde uttrycka sina känslor bättre och att yrkesverksamma då lyssnade mer på dem. Många barn, även de som var över 14, klagade dock på att yrkesverksamma antingen behandlade dem som vuxna eller på ett alltför barnligt sätt, utan att ta hänsyn till deras mognad. I mindre grad

rapporterade barnen att de diskriminerades på grund av social bakgrund, kön, etniskt ursprung eller sin roll i förfarandet. Romska barn rapporterade till exempel orättvis behandling i Bulgarien och Spanien, liksom ryska barn i Estland och franska barn som tillhör icke-majoritetsgrupper när det gäller etniskt ursprung.

Intervjuaren: "Fanns det någon där som kunde tala ditt språk?"

Barnet: "Nej, det fanns det inte. De var bulgarer." (Bulgarien, pojke, 14 år, vittne, mordmål)

FRA:s yttrande 25

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att rättssäkerhetsgarantier innefattar icke-diskriminerande åtgärder och att verksamheterna är anpassade till barns särskilda behov och sårbarhet. Information behöver erbjudas på ett språk barn förstår, anpassat exempelvis till deras modersmål eller efter de språkliga hindren hos barn med en funktionsnedsättning. Yrkesverksamma bör få tillräckligt med stöd, vägledning och fortbildning för att tillgodose barns olika behov, eller om detta inte är möjligt, hänvisa barn till specialiserade verksamheter.

FRA:s yttrande 26

Medlemsstaterna bör fästa särskild vikt vid att underlätta tillgång till rättsväsendet och tillhandahålla nödvändig rättshjälp, juridiska ombud och rättsligt stöd till barn i särskilt utsatta situationer. De bör även ta hänsyn till eventuella behov av tolkning och översättning och till hinder, exempelvis fysiska eller andra funktionsnedsättningar. Insatser bör göras för att underlätta för barn i utsatta situationer, till exempel barn som lever i fattigdom, romska barn och flyktingar, asylsökande eller ensamkommande barn, och särskild uppmärksamhet bör även ägnas åt barn som varit föremål för diskriminering, exempelvis offer för hatbrott. Uppgifter om barns tillgång till rättsväsendet bör göras tillgängliga för alla barn och redovisas per åldersgrupp.

Principen om barnets bästa

Både enligt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och EU:s sekundärrätt ska barnets bästa sättas i främsta rummet, och begreppet finns med i de flesta medlemsstaters normativa ramar. Trots detta uppfattade de flesta av respondenterna begreppet som komplext, vagt och öppet för

tolkning. De menade också att det saknas verktyg för att identifiera, bedöma och rapportera hur barnets bästa kan tillgodoses.

De intervjuade barnen föreföll ha svårt att förstå begreppet. Vissa kunde bara diskutera det efter att ha fått det förklarat. Hälften av barnen i både straffrättsliga och civilrättsliga förfaranden hävdade att deras bästa hade tillgodosetts. Med detta avsåg de i allmänhet att domen var i linje med deras förväntningar eller att de uppfattade att det rättsliga förfarandet som helhet hade varit rättvist, tydligt och barnvänligt. Vid straffrättsliga förfaranden innebar detta oftast att de tilltalade hade dömts till fängelsestraff, att domarna inte var alltför milda och att barnen inte upplevde att den tilltalades eller ett tilltalat barns rättigheter hade haft företräde framför deras egna. I civilrättsliga förfaranden ansåg barnen att faktorer som inte tillgodosåg deras bästa bland annat var den vikt föräldrarnas rättigheter hade i vårdnadsfall och känslan av att yrkesverksamma inte lyssnade på barnen när det gällde placering i fosterhem eller på en institution. Barn som deltog i mål som gällde placering angav att utfallen såg till deras bästa när de inte skildes från sina föräldrar. I de senare fallen medgav dock barnen att deras uppfattning kunde ändras och att de kunde hålla med om att deras bästa hade tillgodosetts sedan yrkesverksamma hade förklarat besluten för dem och skälen till att de ansågs vara för barnets bästa.

Intervjuaren: "Var rättens beslut om var och med vem du skulle bo det bästa möjliga för dig?"

Barnet: Ja, eftersom det ibland händer att barn vill komma tillbaka hem fast de inte kan det eftersom deras föräldrar missbrukar alkohol och slår sina barn. Då är det bättre för dem att stanna på ett center eftersom ingen där dricker och slår dem." (Polen, pojke, 11 år gammal, part, mål om placering på institution)

FRA:s yttrande 27

För att säkerställa barnets bästa behöver medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, se till att det finns tydliga kriterier i lagstiftningen för att identifiera och bedöma barns bästa, med hänsyn till barns åsikter, identitet, skydd, trygghet och eventuella situationer med utsatthet. Principen om barns bästa behöver tillämpas brett. Det krävs en sektorsövergripande process för att fastställa ett barns bästa. De rättsliga bestämmelserna bör även kräva rapportering om hur ett barns bästa har bedömts. Regler, riktlinjer och protokoll för bedömningen bör utarbetas. Yrkesverksamma bör se till att barn förstår begreppet barns bästa, i synnerhet när de yrkesverksamma förklarar processen och resultatet av förfarandet.

Fortbildning av yrkesverksamma

Behovet av att utbilda tjänstemän som arbetar med offer eller potentiella offer fastställs i EU:s sekundära straffrätt. Direktivet om brottsoffers rättigheter utökar behovet av fortbildning till olika grupper av yrkesverksamma, bland annat poliser, juristkåren och verksamheter till stöd för brottsoffer – för att dessa ska känna igen offer och behandla dem på ett respektfullt, professionellt och icke-diskriminerande sätt.

Granskningen visar att yrkesverksamma inom alla områden som rör barn i rättsväsendet saknar lämpliga specialistkunskaper och lämplig utbildning för att arbeta med barn. De rapporterar att professionella rättstillämpare skulle vinna på fortbildning som inriktar sig på hur man interagerar med barn, medan socialarbetare skulle behöva fortbildning om barnrelaterad lagstiftning. Yrkesverksamma uppfattar det som att det finns begränsad tillgång till fortbildning och att denna ofta är frivillig. Dessutom hindras de ofta från att delta i utbildningsprogram på grund av tidsbegränsningar och resursbrist. Budgetarna för utbildning har ofta skurits ned, och i många fall måste utbildning vara kostnadsfri om den ska komma i fråga.

Även när andra rättssäkerhetsgarantier tillämpas leder bristande specialisering och utbildning hos yrkesverksamma som arbetar med barn till dåliga metoder och kan orsaka känslomässig och fysisk skada hos barn. Det påverkar också hur barns rättigheter betraktas under förfarandena. Respondenterna gör en mycket positivare bedömning av beteendet mot barn hos yrkesverksamma som har deltagit i målriktad utbildning. Exempelvis fann socialarbetare att poliser i Finland som hade genomgått obligatorisk utbildning i förhör av barn var mycket kompetenta vid utfrågningar av barn. De yrkesverksamma uppgav också att utbildning kan stärka deras befintliga färdigheter och kunskap om tekniker. På motsvarande sätt gjorde barnen en mer positiv bedömning av yrkesverksamma som hörde till grupper som får mer systematisk utbildning. Barn gör exempelvis en positivare bedömning av socialarbetare, som med högre sannolikhet har en lämplig yrkesmässig bakgrund och erfarenhet, än av jurister, som ofta saknar erfarenhet av att arbeta med barn.

Yrkesverksamma bör generellt utbildas för att dels vara uppmärksamma på barns behov, dels förstå deras känslor och önskemål. Yrkesverksamma bör ge förutsättningarna för och tillåta barn att göra informerade val mellan tillgängliga rättssäkerhetsgarantier.

FRA:s yttrande 28

Medlemsstaterna bör se till att alla yrkesverksamma som är i kontakt med barn får utbildning i barns rättigheter, verbal och icke-verbal kommunikation och språk med anpassning till barn, barns utveckling och barnrelaterad straffrätt och civilrätt. Yrkesverksamma bör utbildas i att identifiera barns varierande behov i olika åldersgrupper så att de kan tillgodose dessa och kommunicera på ett lämpligt sätt med barnen. Allmän och tjänsterelaterad utbildning för domare och åklagare bör främjas. Utbildning bör vara obligatorisk för rättstillämpare i första ledet, som poliser och domstolspersonal. Särskilda utbildningsmoduler bör tas fram som är målinriktade på olika yrkesverksamma i förhållande till deras funktion.

FRA:s yttrande 29

Medlemsstaterna bör se till att endast utbildade yrkesverksamma genomför förhör med barn och att utbildning i förhör med barn är obligatorisk för yrkesverksamma. Detta innefattar ökade möjligheter till utbildning, fler yrkesverksamma som har utbildats i att förhöra barn och ökad närvaro av specialiserade, utbildade yrkesverksamma under förhör. Yrkesverksamma som förhör barn behöver få utbildning specifikt i lämpliga utfrågningstekniker, befintliga riktlinjer för förhör av barn och relevant rättslig grund.

FRA:s yttrande 30

Medlemsstaterna bör se till att alla yrkesverksamma i kontakt med barn utbildas i att informera barnen på lämpligt sätt, både när det gäller innehåll och form, att förklara alla delar av förfarandet på ett barnvänligt sätt och att kontrollera att barnen förstår. Detta bör även ge förutsättningar för barn att fatta informerade beslut om att delta i rättsliga förfaranden.

FRA:s yttrande 31

Medlemsstaterna bör se till att fortbildning på nationell nivå anordnas, för att skapa lika möjligheter för alla yrkesverksamma att delta så att det kan undvikas att barn behandlas olika beroende på var de bor. Fortbildningen bör kompletteras med övervakning och tvärvetenskapligt utbyte av praxis mellan yrkesverksamma. Parallellt med detta bör EU erbjuda incitament för medlemsstaterna att fortbilda yrkesverksamma och uppmuntra både utbyte av lovande metoder inom och mellan medlemsstater och utveckling av utbildningsmoduler för EU.

Sektorsövergripande samarbete

De yrkesverksamma uppger att det är mycket viktigt att de olika berörda yrkesgrupperna samordnas och samarbetar genom hela förfarandet för att se till att rättsväsendet blir barnvänligare. När ett samarbete mellan yrkesverksamma äger rum i ett mål bedömer de att barnen förbereds, informeras och stöds på ett bättre sätt, vilket innebär att det blir lättare för barnen att delta och att de får ett bättre skydd.

Respondenterna tror att det saknas mekanismer för samordning mellan olika yrkesgrupper. Detta leder till att förfaranden fördröjs och att metoder inte harmoniseras. Den allmänna uppfattningen är att samordningen skulle kunna förbättras genom att operativa förfaranden utvecklas. I detta avseende gör yrkesverksamma en positiv bedömning av bland annat användningen av parallella ombud i Finland och Storbritannien, specialiserade tvärvetenskapliga medicinska enheter i Spanien, Frankrike och Kroatien och formella modeller för tvärvetenskapligt samarbete, exempelvis Münchenmodellen, i Tyskland.

Barnens svar bekräftar de yrkesverksammas rekommendationer att främja samordning för att minska möjliga negativa effekter för barn, exempelvis upprepning av förhör och avsaknad av rättssäkerhetsgarantier och information.

FRA:s yttrande 32

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att yrkesorganisationer och andra relevanta aktörer främjar institutionellt samarbete och sektorsövergripande arbetsmetoder. Standardiserade arbetsrutiner bland de yrkesverksamma bör också främjas för att uppmuntra till samarbete.

Tillgång till resurser

Yrkesverksamma noterade vid upprepade tillfällen att de tilldelade personalresurserna och ekonomiska resurserna var otillräckliga. Domare och socialarbetare har tunga arbetsbördor och lider av underbemanning. De resurser som tilldelas motsvarar inte arbetsbelastningen eller behoven hos de barn som deltar i förfaranden. Även i länder med nationella regelverk som bedöms vara solida anses besparingsåtgärder kunna riskera tillämpningen av regelverket eller de åtgärder som ligger till grund för befintlig bästa praxis. Behovet av tillräckliga resurser – och avsaknaden av dessa – belyses av det låga antal barn som uppger att de har fått barnvänligt informationsmaterial eller hörts i barnvänliga förhørslokaler. Vikten av ett barnanpassat beteende hos yrkesverksamma för att säkerställa barnvänliga förfaranden får inte underskattas.

FRA:s yttrande 33

Medlemsstaterna, och EU när så är lämpligt, bör se till att det finns tillräckliga resurser för att tillgodose barns behov vid alla typer av rättsliga förfaranden, både när det gäller innehåll och tid. Personalresurser och ekonomiska resurser behöver tilldelas på ett lämpligt sätt så att förhørsrum är utrustade med fungerande inspelningsteknik och så att riktlinjer, protokoll och barnvänligt informationsmaterial kan utarbetas och spridas. Kostnaderna för detta kan minskas genom regionala utbyten av utarbetat material eller genom att flera olika aktörer kan använda förhørslokaler. Ytterligare ekonomiska resurser bör tillhandahållas för att stödja tillgängliga verksamheter och främja både sektorsövergripande fortbildning och samordning mellan yrkesgrupper.

Omkring 2,5 miljoner barn deltar i rättsliga förfaranden i EU varje år, på grund av föräldrarnas skilsmässa eller som offer för eller vittnen till brott. Trots att det är mycket viktigt för rättsväsendets funktion att barn kan delta på ett ändamålsenligt sätt i sådana förfaranden ger behandlingen av barn i rättssystemen fortfarande anledning till betänkligheter. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) har undersökt i vilken utsträckning barns rätt att höras, bli informerade, skyddas och inte utsättas för diskriminering tillgodoses i praktiken. Undersökningen innefattade ett stort antal intervjuer med både yrkesverksamma och barn som deltog i rättsliga förfaranden. I den första rapporten redovisades de yrkesverksammans erfarenheter. Den här rapporten är inriktad på barnets perspektiv och beskriver barns syn på faktorer som hindrar dem från att delta till fullo och på insatser som kan bidra till att avlägsna sådana hinder. I denna andra rapport betonas liksom i den första att mycket återstår att göra innan rättsväsendet i EU som helhet verkligen är barnvänligt.

Mer information:

Den fullständiga rapporten *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Rapport om ett barnvänligt rättsväsende – perspektiv och erfarenheter från barn som deltar i rättsliga förfaranden som offer, vittnen och parter i nio EU-medlemsstater) hittar du här: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

Andra relevanta FRA-publikationer:

- FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Ett barnvänligt rättsväsende – perspektiv och erfarenheter från yrkesverksamma avseende barns deltagande i civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden i tio EU-medlemsstater), Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens> och dess sammanfattning, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-summary> (finns på 24 språk).
- FRA-ECtHR (2016), *Handbok om europeisk rätt rörande barnets rättigheter*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights> (finns på 22 språk).
- FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims* (Brottsoffer i EU: omfattning och typ av stöd för brottsoffer i EU), Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims>
- FRA (2015), *Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU* (Våld mot barn med funktionsnedsättning: lagstiftning, politik och program inom EU), Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/children-disabilities-violence>, och dess sammanfattning, <http://fra.europa.eu/en/violence-children-disabilities-eu-summary> (finns på 24 språk).
- FRA (2014), *Förmyndarskap för barn som inte tas om hand av sina föräldrar – En handbok för att stärka förmyndarskapssystemen så att de kan möta de särskilda behoven hos barn som fallit offer för människohandel*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship> (finns på 23 språk).
- FRA (2013), *Child rights indicators in the field of family justice*, background paper (Indikatorer för barns rättigheter inom området familjerätt, bakgrundsdokument), <http://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-indicators-v1-o.pdf>

För en översikt över FRA:s aktiviteter som rör barns rättigheter, se: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>

Publikationsbyrån

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2017
Illustrationer: © FRA

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike
Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-457-6, doi:10.2811/17095
PDF: ISBN 978-92-9491-459-0, doi:10.2811/836947